

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นเครื่องมือและกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ของประเทศ ด้วยเหตุนี้ทุกประเทศจึงใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาบ้านเมืองของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่กำลังพัฒนาต่างเร่งดำเนินการขยายการศึกษาในหลายรูปแบบ เพื่อบริการแก่ประชาชนให้ครอบคลุม กว้างขวาง และทั่วถึง เริ่มจากการจัดการศึกษาภาคบังคับ การศึกษาต่อเนื่อง ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน ทั้งนี้เพื่อเป็นการเตรียมประชาชนในสังคมให้มีความพร้อมที่จะรับกระแสความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ดังที่ สุมณ อมรวิวัฒน์ (2514) ได้กล่าวไว้ว่า “การศึกษากับการพัฒนาประเทศเป็นของคู่กัน เป็นสิ่งที่จะต้องมีความคู่กันอยู่เสมอ” สอดคล้องกับที่ เฟรเดริก ฮาร์ไบสัน นักปราชญ์ด้านเศรษฐศาสตร์ และการพัฒนาประเทศ ได้ให้ความเห็นว่า “ถ้าจะดูว่าประเทศใดพัฒนาหรือไม่ จะต้องดูว่าประเทศนั้นพัฒนาคนในประเทศได้หรือยังถ้ายังพัฒนาไม่ได้ย่อมพัฒนาสิ่งอื่นได้ไม่มากนัก และในการพัฒนาคนนั้นจะใช้อย่างอื่นไม่ได้นอกจากการให้การศึกษาเท่านั้น” (สมใจ ทองเรือง, 2539)

ในปัจจุบันที่เรียกว่ายุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) นี้ มีความพยายามที่จะทำให้โลกเป็นหนึ่งเดียวกันด้วยระบบการสื่อสาร การแพร่กระจายของข้อมูลข่าวสารอย่างกว้างขวาง ทั้งถึงรวดเร็ว ยิ่งทำให้การศึกษาของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญ สังคมกำลังก้าวเข้าสู่ยุคข่าวสารข้อมูล ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) ได้ก้าวเข้ามาครอบงำสังคม ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบสังคมอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องจนกระทบต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2537) เมื่อสังคมโลกก้าวสู่สังคมไร้พรมแดนมนุษย์ก็ยิ่งต้องปรับตัวเองมากขึ้นเพื่อให้สามารถเตรียมตัวและพร้อมที่จะก้าวไปสู่ทิศทางที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของตนและชุมชนได้มากที่สุด

ตีปปนธ์ เกตุทัต (2538) ได้กล่าวไว้ว่า การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์ ต้องเป็น การศึกษาที่มุ่งพัฒนาตัวบุคคลเป็นสำคัญ โดยเน้นให้ระบบการศึกษาไทยในอนาคต เป็นระบบที่ สามารถเพิ่มศักยภาพการเรียนรู้ของบุคคล เพื่อส่งเสริมให้บุคคลมีการศึกษาและพัฒนาตนเองอย่าง ต่อเนื่องตลอดชีวิตซึ่งสอดคล้องกับสถานะโลกปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว ภายใต้อุปสงค์ดังกล่าว สังคมไทยจึงมีการกระจายอำนาจการปกครอง และกระจายกิจกรรมการ ผลิตทางเศรษฐกิจไปสู่ท้องถิ่น ชุมชน อย่างเบ็ดเสร็จยิ่งขึ้น เพื่อให้ชุมชนมีส่วนในการตัดสินใจ ในการริเริ่มและในการดำเนินการต่าง ๆ ในชุมชนด้วยตนเองอย่างจริงจังอันจะส่งผลคือต่อความ เข้มแข็งและศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาตนเองในระยะยาว

การจัดการศึกษานอกโรงเรียนจึงเป็นกลไกในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนาคุณภาพของคนในชนบทอันเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักของรัฐบาล โดยที่ปรัชญาการศึกษา นอกโรงเรียนก็เป็นปรัชญาเกี่ยวกับการพัฒนา คือการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ โดยส่งเสริมการเลือกตัดสินใจของแต่ละบุคคล ให้บุคคลมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวกับชีวิต ตนเอง รู้จักช่วยตนเองและสังคม หรือชุมชนของตนเอง ผนวกกับการศึกษานอกโรงเรียนเน้น หลักของการศึกษาตลอดชีวิต คือให้มีความรู้พื้นฐานเพื่อแสวงหาข้อมูลในการดำรงชีวิตในสังคม ให้มีทักษะการทำงานประกอบอาชีพเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น และให้มีเครื่องมือในการ แสวงหาข้อมูลข่าวสารการเปลี่ยนแปลงของสังคม เพื่อประกอบการตัดสินใจของตนเอง (ทองอยู่ แก้วไทรยะ, 2525) ซึ่งสอดคล้องกับที่ ฮารี กุลตันท์ (2525) ได้กล่าวไว้ว่า "รัฐบาล ของทุกประเทศได้ตระหนักกันเป็นอย่างดีว่า หากจะให้การพัฒนาประเทศมีความเจริญก้าวหน้า ด้วยดีนั้น จำเป็นต้องเน้นการพัฒนาชนบทซึ่งประกอบด้วยพลเมืองส่วนใหญ่ของประเทศเป็น หลัก" ซึ่งตรงกับคำกล่าวของ เปรม ติณสูลานนท์ (2524) ที่ว่า "ชนบทไทยคือหัวใจของ ประเทศชาติ คั้งนั้นถ้าชนบทอยู่ไม่ได้ประเทศชาติจะอยู่ได้อย่างไร" ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลจึงได้ พยายามหามาตรการและวิธีการต่าง ๆ ในการที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนได้รับการ ศึกษาให้กว้างขวาง ทั้งถึง และต่อเนื่อง โดยได้นำแนวความคิดในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต (life-long Education) ซึ่งหมายถึง กระบวนการประสาน ส่งเสริม และสนับสนุนให้คนในสังคม ได้ ร่วมกันนำเอาทรัพยากรทางการศึกษาอันได้แก่ องค์ความรู้ แหล่งความรู้ และเทคโนโลยีทั้งหมด ที่มีอยู่ในสังคมนั้น มาใช้ในการดำเนินงานในลักษณะต่าง ๆ อย่างน้อย 5 ประการ คือ

1. ขยายการให้บริการทางการศึกษาออกจากระบบโรงเรียนให้กว้างขวางขึ้นสู่ ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย และทุกอาชีพ

2. เสริมสร้างความสำคัญของการศึกษา ในฐานะเป็นเครื่องมือเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์
3. ปรับปรุงรูปแบบและเนื้อหาของการจัดการศึกษา ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของคนในชุมชนต่าง ๆ
4. ส่งเสริมให้คนในสังคมทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน ได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างกว้างขวาง
5. ปรับปรุงจุดมุ่งหมายและขอบข่ายของการบริการด้านการศึกษา ให้ครอบคลุมและกว้างขวางมากขึ้น (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2538)

จากการดำเนินงานที่ผ่านมา แม้ว่ากิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนจะมีหลายหน่วยงานร่วมกันจัด โดยมีหลักการร่วมกันตามแนวนโยบายของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 คือ จัดให้กว้าง ทั่วถึง และเป็นธรรมชาติ มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับและส่งผลกระทบต่อพัฒนาความรู้ ความสามารถของกลุ่มเป้าหมาย และจะต้องบูรณาการทั้งเนื้อหา และวิธีการให้เชื่อมโยงและสัมพันธ์กันระหว่างการศึกษาประเภทต่างๆ กับการพัฒนาคุณภาพชีวิต แต่งานการศึกษานอกโรงเรียนก็ยังไม่สามารถจัดบริการเพื่อสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ได้อย่างครอบคลุมและทั่วถึง เพราะการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนในพื้นที่ยังมีปัญหาความร่วมมือจากชุมชน เนื่องจากผู้นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมน้อย และไม่เป็นระบบที่ชัดเจน ทำให้งานในชุมชนดำเนินไปค่อนข้างยากลำบาก (ลักขณา นักร้อง, น.ป.ป.)

ดังนั้น ในแผนพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียนฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 - 2544) กรมการศึกษานอกโรงเรียนจึงได้กำหนดวิสัยทัศน์ (VISION) เพื่อแสดงทิศทางการทำงานและสร้างข้อตกลงร่วมกันในการพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน กล่าวคือ “กรมการศึกษานอกโรงเรียนจะดำเนินการและส่งเสริมให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีศักดิ์ศรี โดยจะจัดให้มีเครือข่ายการเรียนรู้ ในทุกครอบครัว ชุมชน สถานศึกษา สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และองค์กรเอกชน จะได้รับการเสริมบทบาทให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ ทำหน้าที่จัดการศึกษาตลอดชีวิต ที่มีคุณภาพ ได้มาตรฐาน สอดคล้องกับวิถีชีวิตและทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ประชาชนไทยจะมีศักยภาพในการแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง เรียนรู้ได้อย่างมีความสุขและต่อเนื่องตลอดชีวิต อันจะนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดี และมีความเข้มแข็งของชุมชน” (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2539) และเนื่องจากการพัฒนาประเทศในปัจจุบัน รัฐบาลได้มีแนวทางที่สำคัญประการหนึ่งคือ การกระจายอำนาจกระจายรายได้และกระจายโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการวางแผน คัดสรรใจ

และร่วมดำเนินการ แทนที่จะรอรับบริการจากรัฐเพียงฝ่ายเดียว จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องระดมสรรพกำลังทรัพยากร หน่วยงาน องค์กร ชุมชน ครอบครัว และบุคคลที่มีอยู่ทั้งในภาครัฐและเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการให้บริการการศึกษา นอกโรงเรียนแก่ประชาชนคนไทยทั้งประเทศให้กว้างขวาง และทั่วถึงอย่างมีระบบ ชัดเจน เป็นรูปธรรมและปฏิบัติได้อย่างคล่องตัวมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะความร่วมมือร่วมใจของประชาชนในท้องถิ่นจึงเป็นเรื่องสำคัญ ดังที่ สุนทร สุนนทชัย (2540) ได้กล่าวไว้ว่า “การมีส่วนร่วมของชุมชน นับว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะงานบางอย่างถ้าไม่ได้ชุมชนช่วยดูแลแล้ว งานนั้นจะบกพร่อง ทำให้ขาดคุณภาพ หรืออาจถูกทอดทิ้ง” และการที่จะกระจายอำนาจดังกล่าวให้ได้ผลดี จำเป็นต้องอาศัยองค์กรท้องถิ่นที่จะดำเนินการและเป็นตัวกลางเชื่อมประสานงาน ระหว่างรัฐบาลกับประชาชน ซึ่งองค์กรที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาชนบทในทุก ๆ ด้าน รวมทั้งการจัดกิจกรรมการศึกษา นอกโรงเรียนนั้นได้แก่ องค์กรการบริหารส่วนตำบล (อบต.)

องค์กรการบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นหน่วยงานบริหารราชการส่วนท้องถิ่นจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาตำบล และองค์กรการบริหารส่วนตำบล พุทธศักราช 2537 มีหน้าที่ในการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง สนองตอบต่อการดำรงชีวิตประจำวันของประชาชนในท้องถิ่นโดยมีอำนาจในการดำเนินกิจกรรม กำหนดแผนงาน การใช้งบประมาณ ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหา ความต้องการ และร่วมมือกันแก้ไขปัญหาในพื้นที่ตำบลของตนเอง (กรมการปกครอง, 2540) มีโครงสร้างเป็นรูปของคณะกรรมการ โดยมีสมาชิก 2 ประเภท คือ สมาชิกโดยตำแหน่ง ได้แก่ กำนันผู้ใหญ่บ้านในตำบล และแพทย์ประจำตำบล และสมาชิกซึ่งได้รับเลือกตั้งจากรายครัวในแต่ละหมู่บ้านในตำบลนั้น หมู่บ้านละ 2 คน สมาชิกสภาองค์กรการบริหารส่วนตำบลจะเลือกคณะกรรมการขึ้นเป็นคณะกรรมการบริหาร อบต. ซึ่งประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ไม่เกิน 2 คน และสมาชิกซึ่งได้รับเลือกตั้งไม่เกิน 4 คน (ชวงส์ ฉายะบุตร, 2540) จะเห็นได้ว่า คณะกรรมการบริหาร อบต. จะมีทั้งผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำทางสังคม ที่อยู่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด จึงนับได้ว่ากรรมการบริหาร อบต. มีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาในท้องถิ่น โดยเฉพาะการให้บริการการศึกษา นอกโรงเรียน ซึ่งดำเนินการโดยศูนย์บริการการศึกษา นอกโรงเรียนอำเภอ (ศบอ.) สังกัดกรมการศึกษา นอกโรงเรียน แต่ศูนย์บริการการศึกษา นอกโรงเรียนอำเภอมีข้อจำกัดในเรื่องของความชำนาญในพื้นที่ ประสบการณ์ จำนวนบุคลากร และทรัพยากร ดังนั้น กรรมการบริหาร อบต. จึงควรเป็นผู้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษา นอกโรงเรียน ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนรู้จักช่วยเหลือตนเอง และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเองให้มากที่สุด ดังที่ รุ่งโรจน์ ตรงสกุล (2530) ศึกษาพบว่า พฤติกรรมผู้นำในหมู่บ้านทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็น

ทางการ รวมทั้งกรรมการหมู่บ้าน มีผลต่อการปฏิบัติงานของครูอาสาฯ โดยเหตุที่การปฏิบัติงาน หรือการจัดกิจกรรมของครูส่วนใหญ่ได้รับความร่วมมือสนับสนุนจากผู้นำของหมู่บ้านในหลาย ๆ กิจกรรม หากผู้นำหมู่บ้านเป็นผู้ชักนำและเข้าร่วมกิจกรรมเป็นตัวอย่าง ก็จะได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านอย่างพร้อมเพรียงกัน อันหมายถึงความสำเร็จในการปฏิบัติงานในขั้นหนึ่งแล้ว ซึ่งตรงกับที่ ประไพ อุคมทัศนีย์ (2530) ศึกษาพบว่า การให้ความร่วมมือของผู้นำในหมู่บ้าน เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับผลสำเร็จของการปฏิบัติงาน

กรมการศึกษานอกโรงเรียน จึงได้เห็นความสำคัญของกรมการบริหาร อบต. ว่าเป็น ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาและการพัฒนาชุมชน ที่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง จึงเริ่มโครงการเติมความรู้ให้กับคณะกรรมการบริหาร อบต. โดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงมหาดไทย และกระทรวงศึกษาธิการ กรมการศึกษานอกโรงเรียน จึงได้มอบให้ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดทั่วประเทศ จัดสัมมนาคณะกรรมการบริหาร อบต. พร้อมกันเมื่อวันที่ 27 - 28 มีนาคม 2540 ทั้งนี้ เพื่อให้คณะกรรมการบริหาร อบต. มีความรู้ ความเข้าใจ เห็นความสำคัญของงานการศึกษานอกโรงเรียน และมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนทั้ง 4 ประเภท คือ การศึกษาสายสามัญ การศึกษาสายอาชีพ การศึกษาตามอัธยาศัย และการจัดตั้งศูนย์การเรียน ซึ่งอดีตผู้บริหารระดับสูง เช่น นายสุวิษ รังสิตพล รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ นายเสนาะ เทียนทอง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย นายชนะศักดิ์ ยวนูรณ์ อธิบดีกรมการปกครอง ดร. กมล ภูประเสริฐ เลขาธิการคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และ ดร. กษมา วรวรรณ ณ อยุรยา อธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้ให้ความสำคัญต่อกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน จึงได้มอบนโยบาย และชี้แจงบทบาทหน้าที่ของ อบต. ในการส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามมาตรา 67 แห่งพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 พร้อมทั้งได้เสนอแนวทางให้กรมการบริหาร อบต. ได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน ดังที่ รุ่ง แก้วแดง (2540) กล่าวไว้ว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 289 วรรค 2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีสิทธิที่จะจัดการศึกษา และการฝึกอบรมตามความเหมาะสม และตามความต้องการภายในท้องถิ่นนั้น และเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอบรมของรัฐ

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความต้องการที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมของกรมการบริหาร อบต. ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน ทั้ง 4 ประเภท คือ การศึกษาสายสามัญ การศึกษา

สายอาชีพ การศึกษาคตามอรรถศาสตร์ และการจัดตั้งศูนย์การเรียน เนื่องจากเป็นกิจกรรมหลักที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนให้บริการแก่ประชาชนในท้องถิ่น โดยจำแนกข้อคำถามออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านการวางแผน การดำเนินงาน และการติดตามประเมินผล ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปจากบทบาทของกรมการบริการ อบต.ที่ อัญชลี ธรรมะวิสิฎ (2540) ได้จำแนกไว้ว่า “อบต.ควรให้คำแนะนำปรึกษา แก่ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอในการวางแผน การดำเนินงาน ประชาสัมพันธ์ ประสานงาน รวบรวมสภาพปัญหา อุปสรรคในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน” และเปรียบเทียบความแตกต่างของข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวกับ อายุ ระดับการศึกษา ที่มาของการดำรงตำแหน่ง อาชีพ รายได้ และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น ของกรมการบริการ อบต. ว่าจะมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนหรือไม่ เพราะจากการศึกษาวิจัยของ กอฟแมน (Kaufman, อ้างถึงใน จุฬารัตน์ ชื่นประชา, 2539) พบว่า อายุ เพศ การศึกษานาครครอบครัว อาชีพ รายได้ และระยะเวลาการอาศัยอยู่ในท้องถิ่น มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งคาดว่าผลจากการวิจัยครั้งนี้จะทำให้กรมการศึกษานอกโรงเรียนและผู้เกี่ยวข้อง ได้มีข้อมูลในการวางแผนเพื่อสนับสนุนและกระตุ้นให้กรมการบริการ อบต. ได้เห็นความสำคัญและเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนในตำบล หมู่บ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ และทั่วถึง เหมาะสมกับหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายตามนโยบายการกระจายอำนาจการบริหารการจัดการไปสู่ท้องถิ่นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของกรมการบริการ อบต. ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนทั้ง 4 ประเภท คือ การศึกษาสายสามัญ การศึกษาสายอาชีพ การศึกษาคตามอรรถศาสตร์ และการจัดตั้งศูนย์การเรียน
2. เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของกรมการบริการ อบต. ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน ทั้ง 4 ประเภท คือ การจัดการศึกษาสายสามัญ การจัดการศึกษาสายอาชีพ การจัดการศึกษาคตามอรรถศาสตร์ และการจัดตั้งศูนย์การเรียน
3. เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของกรมการบริการ อบต. ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน ตามตัวแปรต้น คือ อายุ ระดับการศึกษา ที่มาของการดำรงตำแหน่ง อาชีพ รายได้ และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น

สมมติฐานของการวิจัย

จากข้อมูลเบื้องต้นและประสบการณ์ของผู้วิจัย ที่ได้ร่วมสังเกตการณ์ในการสัมมนา คณะกรรมการบริหาร อบต. รวมทั้งได้ศึกษาแนวความคิดและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ที่นักการศึกษาหลายท่านได้เสนอแนวคิดไว้นั้น สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ นั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการกระทำของมนุษย์ ดังที่ พาร์สัน (Parson. อ้างถึงใน กรรณิกา ชมดี, 2524) ได้อธิบายถึงการกระทำของมนุษย์ในลักษณะที่สามารถนำไปปรับใช้กับสังคมโดยทั่วไปได้ กล่าวคือ การกระทำใดๆของมนุษย์จะขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. บุคลิกภาพของแต่ละบุคคล (Personality)
2. ระบบสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ (Social System)
3. วัฒนธรรม (Culture) จะเป็นตัวกำหนดเกี่ยวกับความคิด หรือความเชื่อ ความสนใจ และระบบค่านิยมของบุคคล

ปัจจัยทั้งสามประการ จะมีความเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน เกิดเป็นการกระทำ (Action) ของบุคคลขึ้นมา และ ฉฮ่าน วุฒิกกรมรักษา (2526) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมมีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสร้างงานในชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการที่ได้รับรางวัลดีเด่นของตำบลทุ่งพยอม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี พบว่า สถานภาพทางเศรษฐกิจไม่ใช่ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน แต่มีผลต่อปริมาณการเข้ามามีส่วนร่วม ผู้มีเศรษฐกิจดีกว่าเข้ามามีส่วนร่วมทุกครั้งมากกว่าผู้มีเศรษฐกิจด้อยกว่า สำหรับสถานภาพทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ ผู้นำท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าประชาชนธรรมดาทั่วไป นอกจากนั้น คอฟแมน (Kaufman. อ้างถึงใน จุฬารัตน์ ชื่นประชา, 2539) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในชนบท พบว่า อายุ เพศ การศึกษา ขนาดของครอบครัว อาชีพ รายได้ และระยะเวลาการอาศัยอยู่ในท้องถิ่น มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากแนวคิดและผลการศึกษาดังกล่าว ทำให้มองเห็นความแตกต่างของแต่ละบุคคลอันจะมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ซึ่งไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้เลือกเฉพาะปัจจัยที่มีหลักการ แนวคิด และผลงานวิจัยที่กล่าวถึงมารอง

รับว่ามีความสำคัญและน่าสนใจ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการตั้งสมมติฐานของการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. กรรมการบริหาร อบต. ที่มีอายุต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน แตกต่างกัน
2. กรรมการบริหาร อบต. ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน แตกต่างกัน
3. กรรมการบริหาร อบต. ที่มีที่มาของการดำรงตำแหน่งต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน แตกต่างกัน
4. กรรมการบริหาร อบต. ที่มีอาชีพต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน แตกต่างกัน
5. กรรมการบริหาร อบต. ที่มีรายได้ต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน แตกต่างกัน
6. กรรมการบริหาร อบต. ที่มีระยะเวลาอาศัยอยู่ในท้องถิ่นต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน แตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ในการวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาการมีส่วนร่วมของกรรมการบริหาร อบต. ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน ทั้ง 4 ประเภท คือ การจัดการศึกษาสายสามัญ การจัดการศึกษาสายอาชีพ การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย และการจัดตั้งศูนย์การเรียน ใน 3 ด้าน คือ การวางแผน การดำเนินงาน และการติดตามประเมินผล

2. ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ ได้แก่ กรรมการบริหาร อบต. ในภาคกลางที่เข้าร่วมโครงการสัมมนาคณะกรรมการบริหาร อบต. ที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติจัดสัมมนา เมื่อวันที่ 27 - 28 มีนาคม 2540 รวมประชากรทั้งสิ้น 987 คน จาก 15 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี ชัยนาท นครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี ประจวบคีรีขันธ์ พระนครศรีอยุธยา เพชรบุรี ราชบุรี ลพบุรี สมุทรสงคราม สมุทรสาคร สระบุรี สุพรรณบุรี และอุทัยธานี ทั้งนี้ประชากรจำนวนดังกล่าวได้มาจากสรุปผลการสัมมนาคณะกรรมการบริหาร อบต. (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2540)

คณาจารย์จากจังหวัดอ่างทองและสิงห์บุรี เนื่องจากยังไม่ได้ประกาศจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลในขณะนั้น

3. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สุ่มมาจากประชากรข้างต้น โดยใช้สูตรคำนวณกลุ่มตัวอย่างของ Taro Yamane ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 285 คน แล้วคำนวณสัดส่วนของกลุ่มประชากรแต่ละจังหวัด เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างมีการกระจายอย่างทั่วถึง

4. ตัวแปรที่ศึกษา

4.1 ตัวแปรต้น (Independent Variables) เป็นลักษณะและข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่

- อายุ
- ระดับการศึกษา
- ที่มาของการดำรงตำแหน่ง
- อาชีพ
- รายได้
- ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น

4.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่การมีส่วนร่วมของกรรมการบริหาร อบต. ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนทั้ง 4 ประเภท คือ

- การจัดการศึกษาสายสามัญ
- การจัดการศึกษาสายอาชีพ
- การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย
- การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้

โดยศึกษาใน 3 ด้าน คือด้านการวางแผน ด้านการดำเนินงาน และด้านการติดตามประเมินผล

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

เพื่อความเข้าใจตรงกัน จึงกำหนดความหมายของคำบางคำที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

1. องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หมายถึง หน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นซึ่งมีฐานะเป็นนิติบุคคล จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 2 มีนาคม 2538 เป็นรูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่นที่เปรียบเสมือนภาพสะท้อนของการกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่นในระดับตำบลของรัฐบาล และกระทรวงมหาดไทย

2. กรรมการบริหาร อบต. หมายถึง บุคคลจำนวนไม่เกิน 7 คน ซึ่งนายอำเภอจะแต่งตั้งตามมติของสภา อบต. ประกอบด้วย กำนัน สมาชิกสภา อบต. ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านไม่เกิน 2 คน และจากสมาชิกสภา อบต. ที่มาจากการเลือกตั้งไม่เกิน 4 คน

3. ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ (ศบอ.) หมายถึง สถานศึกษาในสังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียนในระดับอำเภอ ทำหน้าที่ ส่งเสริม สนับสนุน ประสานงาน และจัดการศึกษานอกโรงเรียน

4. กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมที่กรมการศึกษานอกโรงเรียน จัดให้กับประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ในรูปแบบของการศึกษาค้นคว้าชีวิต เป็นการศึกษาที่บูรณาการ การเรียนรู้ตามอัธยาศัย การเรียนรู้ในระบบโรงเรียน และการเรียนรู้นอกระบบโรงเรียนเข้าด้วยกัน เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์แต่ละคนอย่างผสมกลมกลืนตามความต้องการ และความจำเป็นของแต่ละคนอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เกิดจนตาย ซึ่งกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนในที่นี้ จำแนกออกเป็น 4 ประเภท คือ

4.1 การศึกษาสายสามัญ เป็นกิจกรรมที่ให้บริการความรู้พื้นฐานและการศึกษาต่อเนื่อง โดยจำแนกการจัดออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ใน 3 วิธีเรียน คือ วิธีเรียนแบบชั้นเรียน วิธีเรียนทางไกล และวิธีเรียนด้วยตนเอง (ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจะทำการศึกษามีส่วนร่วมของกรรมการบริหาร อบต. ในการจัดการศึกษาสายสามัญเฉพาะวิธีเรียนทางไกล เท่านั้น)

4.2 การศึกษาสายอาชีพ เป็นกิจกรรมที่ให้บริการความรู้ด้านทักษะอาชีพ เพื่อให้ประชาชนได้เห็นช่องทางในการทำมาหากิน หรือพัฒนาอาชีพที่ทํายู่เดิมให้มีความเจริญก้าวหน้า เช่นการจัดกลุ่มสนใจ วิชาชีพระยะสั้น

4.3 การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นกิจกรรมที่ให้บริการแก่ประชาชนทั่วไปที่มีนิสัยรักการอ่าน รู้จักศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองให้มีความรู้เท่าทันกับเหตุการณ์ และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่ให้ข้อมูลข่าวสารเพื่อใช้ในการตัดสินใจที่หลากหลาย เช่น กิจกรรมที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

4.4 ศูนย์การเรียนรู้ เป็นศูนย์รวมการจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อกระจายโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนให้กว้างขวาง ทัวถึง ตลอดจนเป็นแหล่งบริการชุมชนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน กลมกลืนกับวิถีชีวิตของชุมชนทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคโลกาภิวัตน์ เป็นการจัดการศึกษาในลักษณะชุมชนมีส่วนร่วม รับผิดชอบก่อให้เกิดสังคมการเรียนรู้และการพึ่งพาตนเอง รวมทั้งเสริมสร้างวิถีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตย

5. การมีส่วนร่วมของกรรมการบริหาร อบต. ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน หมายถึง การที่กรรมการบริหาร อบต. ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสายสามัญ การจัดการศึกษาสายอาชีพ การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย และการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องรวมกัน โดยจะพิจารณาการมีส่วนร่วมจากผลรวมของคะแนนที่ได้จากแบบสอบถาม ซึ่งแต่ละกิจกรรมจำแนกข้อคำถามออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านการวางแผน ด้านการดำเนินงาน และด้านการติดตามประเมินผล ดังนี้

5.1 การวางแผน หมายถึง การเตรียมการในสิ่งที่จะกระทำไว้ล่วงหน้าว่าจะทำอะไร ทำเมื่อไร ทำอย่างไร และใครทำ เช่นการร่วมสำรวจกลุ่มเป้าหมาย การร่วมประชุม เป็นต้น

5.2 การดำเนินงาน หมายถึง การปฏิบัติงานด้วยวิธีที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อให้กิจกรรมบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ เช่น การประชาสัมพันธ์ การจัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ เป็นต้น

5.3 การติดตามประเมินผล หมายถึง การเขียนเขียน กำกับดูแล การดำเนินกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน ให้เป็นไปตามขั้นตอนที่กำหนด

6. ระดับการศึกษา หมายถึง ความรู้สูงสุดของกรรมการบริหาร อบต. ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำแนกเป็นระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือ ปวช. ระดับปวส./ปกส.สูง หรืออนุปริญญา และระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า

7. ที่มาของการดำรงตำแหน่ง หมายถึง กรรมการบริหาร อบต. ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เข้าเป็นกรรมการบริหาร อบต. โดยมีที่มาจากสมาชิกสภาโดยตำแหน่ง และ สมาชิกสภาที่ได้รับการเลือกตั้ง

8. อาชีพ หมายถึง อาชีพหลักของกรรมการบริหาร อบต. ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำแนกเป็นเกษตรกรรม รับราชการ ก้าขาย และอื่น ๆ เช่น รับจ้างทั่วไป, ธุรกิจส่วนตัว

9. รายได้ หมายถึง เงินรายได้ของกรรมการบริหาร อบต. ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างแต่ละคน ที่นำมาจนเจือกรอบครัว ได้แก่ ค่าแรง เงินเดือน ค่าจ้าง ผลกำไรจากการทำธุรกิจส่วนตัว และรวมรายได้อื่น ๆ โดยเฉลี่ยต่อเดือน

10. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น หมายถึง ระยะเวลาที่กรรมการบริหาร อบต. ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง อาศัยอยู่ในตำบล หมู่บ้าน ขณะที่ได้รับตำแหน่งเป็นกรรมการบริหาร อบต. นั้น ๆ

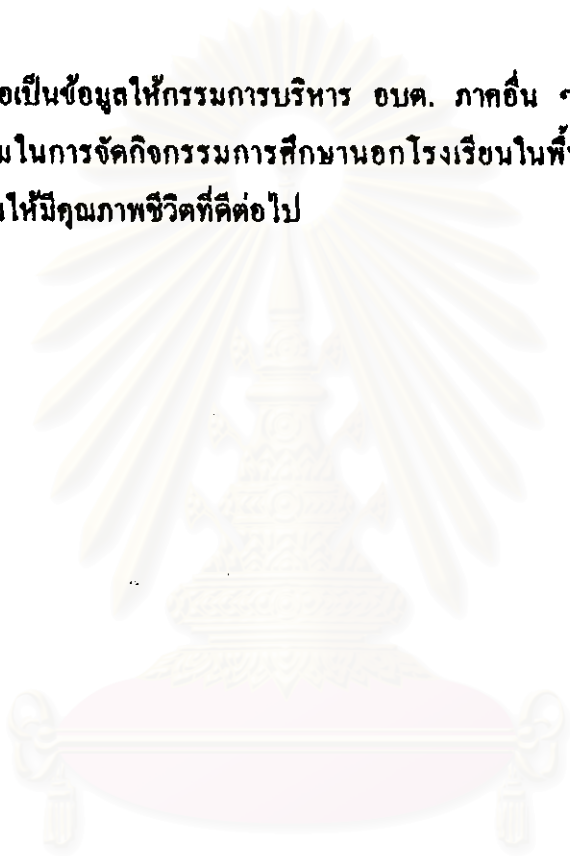
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบว่ากรรมการบริหาร อบต. ในภาคกลางที่เข้าร่วมโครงการสัมมนาคณะกรรมการบริหาร อบต. แล้ว จะมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนอยู่ในระดับใด และทราบถึงความแตกต่างของการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมแต่ละประเภทของกรรมการบริหาร อบต.

2. เพื่อทราบถึงอิทธิพลของข้อมูลทั่วไปที่ต่างกันของกรรมการบริหาร อบต. ในภาคกลาง คือ อายุ ระดับการศึกษา ที่มาของการดำรงตำแหน่ง อาชีพ รายได้ และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น จะมีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนหรือไม่

3. เพื่อเป็นแนวทางสำหรับกรรมการศึกษานอกโรงเรียนและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้นำผลการวิจัยไปพัฒนา และส่งเสริมให้กรรมการบริหาร อบต. มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพในทุกกิจกรรม

4. เพื่อเป็นข้อมูลให้กรรมการบริหาร อบต. ภาคอื่น ๆ ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนในพื้นที่ซึ่งจะเป็นผลต่อการพัฒนาประชาชนในชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย